

Напряом 4. Професійні психологічні компетенції фахівців сучасності
Плужник Андрій Володимирович
здобувач магістерського рівня вищої освіти за спеціальністю 014
«Середня освіта. Біологія»

Науковий керівник:

Бутузова Л. П., кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна

ОСОБЛИВОСТІ, ЧИННИКИ ТА СКЛАДОВІ ВЧИТЕЛЬСЬКОГО АВТОРИТЕТУ

Структура взаємин між вчителем та учнями в навчально-виховному включає низку видів суспільних стосунків, таких як політичні, адміністративні, службові, моральні, світоглядні тощо. Відсутність таких взаємин унеможливорює навчально-виховний процес. Практика показує, що вплив вчителя на учня, успішність його педагогічної діяльності залежить від авторитету вчителя. Особистість вчителя виступає перед учнями в певні моменти абсолютно з різних сторін своєї особистості. Вчитель у навчальному процесі виступає як просвітитель, носій наукових знань тієї чи іншої галузі сучасної науки. Разом з тим, він також є і людиною, яка своєю працею забезпечує своє життя. В цій ситуації вчитель виступає як працівник, а учні грають роль предмету праці вчителя, що є своєрідним відображення суб'єкт-об'єктних стосунків. Окрім того, вчитель у освітньому процесі виступає також як моральний суб'єкт – приклад совісті, честі, добра, справедливості, обов'язку та інших моральних цінностей, покликаний персоналізувати ці чесноти особистість своїх учнів.

В першу чергу, авторитет педагога можна розглядати як засіб виховної дії, спрямованої на учня. Це складний феномен, який показує особливості системи ставлення до вчителя. До авторитетного вчителя ставлення учнів виявляється у позитивно емоційно-забарвлених та насичених моментах. Чим вищий авторитет, тим цінною в очах дітей виявляється наука, якої їх навчає вчитель, тим справедливішими сприймаються оцінки, зауваження, вимоги та кожне його слово має вагоме значення для них.

Дослідженню авторитету вчителя присвячена праця С.Ю. Коршикової (2011), у якій розглядається поняття авторитету, його типи та сфера дії. Було проведено анкетування учнів, в результаті якого виявлено, що молодші школярі найбільше цінують такі якості, як доброта, краса, любов до дітей, почуття гумору, натомість їм не подобається, коли вчитель на них кричить, виділяє улюбленців, обіцяє і не дотримується своїх обіцянок. На думку учнів 5-6 класів, авторитетний вчитель – це той, який вміє передати знання дітям, вимагає дисципліну на уроці, вміє організувати роботу на уроці і має гарне почуття гумору; не менш важливо, щоб вчитель був у гарному настрої та мав почуття гумору. Підлітки 8-9 класів найбільше цінують високу компетентність вчителя,

натомість зовнішній вигляд вчителя не завжди впливає на ставлення до нього. На їхній погляд, авторитетний учитель – це людина, яку поважають її колеги, друзі, учні та батьки [5].

Дослідження С. Резника (2011) та О. Вдовіної (2009) свідчать про те, що істинний авторитет вчителя представляє собою заслужену повагу яка базується на таких складових як: знання, досвід, розум, довіра, вимогливість турбота, особистісні якості, креативність, лідерський потенціал, стійкий пізнавальний інтерес, багатий емоційний досвід, почуття власної гідності [6; 8]

Особливістю професії вчителя є те, що його основною задачею є навчання та виховання підростаючого покоління. В цей час характер та світогляд дітей, підлітків та юнаків досить нестійкий, а самі учні надто чутливі до будь яких впливів. І.П. Андріаді виділяє два компонента педагогічного авторитету – *особистісний* та *професійний* компоненти [2].

Особистісний компонент педагогічного авторитету містить, в першу чергу, любов до дітей та педагогічної професії. Не варто сподіватись на високу продуктивність діяльності, якщо людина не отримує морального задоволення від своєї роботи. Однак, вчитель має любити й об'єктів своєї праці – дітей. Ставлення до своєї професії, любов людини до неї залежить від суспільно-історичних умов, тобто від потреб суспільства у фахівцях тієї чи іншої професії. Не останню роль відіграють і здібності людини та її схильності.

Першою важливою умовою формування педагогічного авторитету є любов до дітей – їх безумовне прийняття. Це означає любити їх в будь яких умовах та обставинах, навіть коли їх розвиток в певних моментах не відповідає нормі. Вчитель має поважати дитину, розуміти її, оберігати та піклуватися про неї, отримуючи при цьому моральне задоволення. Важливо в кожній дитині вчитель бачити особистість. Невід'ємною особистісною складовою вчительського авторитету є взаємна повага (включно з колегами та батьками) та довіра до учня [3].

Педагогічний авторитет залежить і від загальної культури поведінки вчителя – вміння володіти мовою, мімікою і жестами, охайність зовнішнього вигляду тощо. Зовнішність вчителя та культура його поведінки При цьому вони особистим прикладом виховують та розвивають такі ж якості і у своїх учнів. Ціними є такі риси вчителя, як скромність, природність і простота у зовнішності та поведінці [1].

Не останню роль для вчителя відіграє його манера триматися та вміння правильно вести себе в класі. Позитивними якостями вчителя в такій обстановці є спокій, витримка, тактовність. Натомість, негативними рисами поведінки є недоречна міміка, ходіння вчителя по класу під час пояснення уроку, надмірна жестикуляція. Як результат цього, розсіюється увага учнів, гірше сприймаються та засвоюється матеріал під час пояснення вчителя.

Необхідною якістю є й педагогічний оптимізм, де чуйне ставлення поєднується із вимогливістю, яка не має риси прискіпливості, а орієнтована лише на інтереси дитини, вимогливий та справедливий водночас. Наявність же у вчителя улюбленців в класі знижує його авторитет, адже він має однаково ставитися до всіх, бути однаково вимогливим до всіх [7].

До професійного компоненту педагогічного авторитету відносяться такі якості, як педагогічний такт, професійні та академічні знання, стиль взаємодії вчителя з учнями та іншими учасниками навчально-виховного процесу.

По перше, авторитетний вчитель має добре знати свій предмет та методику його викладання, вміння цікаво піднести матеріал з предмету. Чудовою професійно-психологічною якістю вчителя є здатність вчителя в процесі навчання бачити та помічати все, робити висновки про настрої учнів або про розуміння чи нерозуміння матеріалу по ледь помітних ознаках[2].

Професія педагога потребує від вчителя регулярного вдосконалення його знань, навичок і практичних умінь. Необхідною умовою його успішної шкільної та громадської роботи є всебічність інтересів та знань вчителя. Дуже негативним моментом є те, якщо знання та загальний розвиток вчителя не виходять за рамки вузької предметної спеціальності, а ще гірше, якщо його знання обмежуються обсягом підручника. Такий вчитель не зможе користуватися авторитетом серед учнів і, вочевидь, і сам не отримує морального задоволення від своєї педагогічної діяльності.

Література:

1. Авагимян, Р. А. Психологические особенности и структура педагогического авторитета преподавателя вуза. Автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук. – Ереван, 1985.
2. Андриаді, І. П. Основи педагогічної майстерності. – М.: Видавничий центр Академія, 1999.
3. Березняк, Є. Авторитет вчителя: з чого він складається. *Учитель*, № 3, с. 6, 1997.
4. Богданов, В. С. Феномен «авторитета»: социально-философская гипотеза структурирования и моделирования в истории и теории”. – К., 1996.
5. Коршикова, С. (). Проблема формування авторитету педагога. *Педагогіка та психологія*. 2011. Вип. 38, сс. 106-111.
6. Мовчан, П., Німчук, В., Клічак, В. Великий тлумачний словник української мови. – К.: Дніпро, 2009, 1332 с.
7. Ольшанський, В. Б. Практична психологія для вчителів. – М.: Онега, 1994.
8. Резнік, С. Викладач ВНЗ: технології та організація діяльності. Навч. Посібник, 3-тє вид., доп. і перероб. – М.: ИНФРА-М, 2011, 361 с.